

מאמר 3 מתוך 5

פרו ורבו – אשליות ועובדות לגבי החרדים בישראל

בעוד חלקם של החרדים באוכלוסיה מכפיל את עצמו כל 25 שנים, מנהיגיהם מונעים מהילדים החרדים את החינוך הבסיסי הדרוש לקיום משק גלובלי ולדמוקרטיה מודרנית

דן בן-דוד

מלחמת ששת הימים ב-1967 יצרה תהום חדש בין ימין לשמאל בישראל, תהום שרק העמיקה עם השנים. עשור לאחר מכן, ב-1977, הימין תפס את הגה השלטון לראשונה. זו הייתה גם הפעם הראשונה שהחרדים הפכו לחלק מהקואליציה השלטת – ותוך כדי כך הפכו לממליכי המלכים הפוליטיים של ישראל בין ימין לשמאל. ברוב השנים מאז 1977, החרדים בחרו ללכת עם הימין.

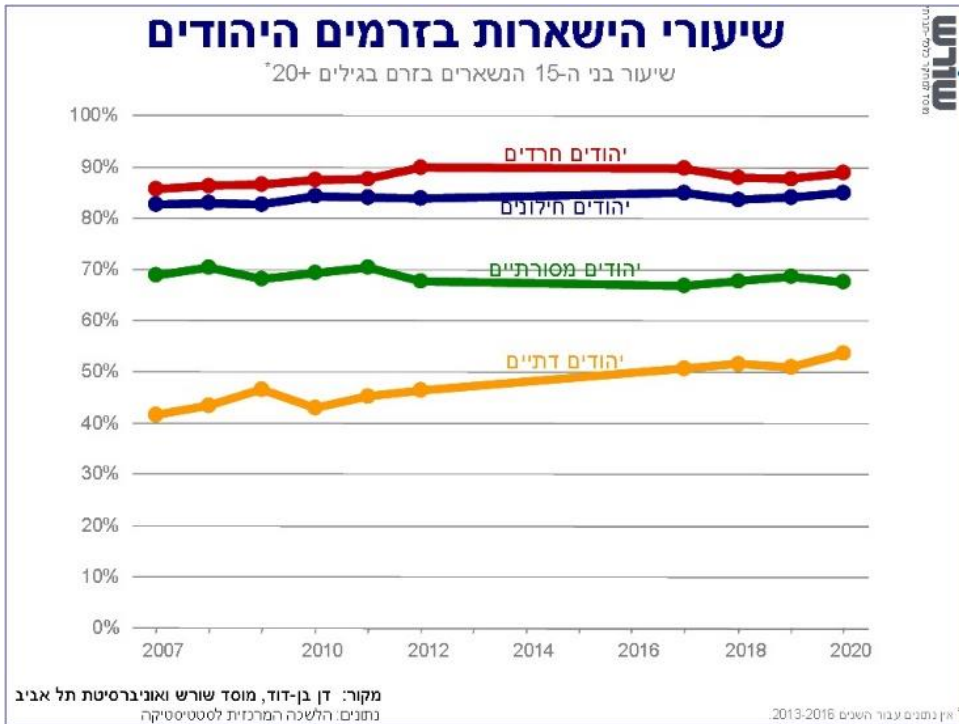
הפתרון של מדינה אחת או שתיים לסכסוך עם הפלסטינים היה שיקול משני עבור המפלגות החרדיות. הדרישות העיקריות שלהן היו – וממשיכות להיות – שיתאפשר לגברים חרדים להשתמט משירות צבאי לצד מניעת לימודי ליבה מילדיהם שהיו מספקים הזדמנויות משמעותיות לעבודה במשק גלובלי תחרותי וכן הבנת היסודות של דמוקרטיה מודרנית. בנוסף, הפוליטיקאים החרדים דרשו וקיבלו תמיכות ציבוריות בהיקפים שהובילו לפירוק ילודה גבוה במיוחד (שגדל מ-6 ל-7 ילדים לאישה בעשור אחד בלבד לאחר הצטרפותם לקואליציה) מה שהזין את הגידול המתמיד בבסיס האלקטורלי של החרדים, תוך עידוד אורח חיים של אי-עבודה – בעיקר בקרב גברים.

בעוד שהדעות הרווחות בארץ הן שזכרים חרדים מעולם לא עבדו, העובדות הן אחרות. בסוף שנות ה-70, למעלה מ-80% מהגברים החרדים בגילאי העבודה העיקריים (35-54) היו מועסקים. שיעור זה ירד אל מתחת ל-40% תוך שלושה עשורים בלבד. רק במהלך המיתון הגדול בתקופת האינתיפאדה השנייה, לאחר שקוצצו חלק מהתמיכות שקיבלו, נבלמה הירידה בתעסוקת הגברים החרדים, ואף החלה לעלות במקצת.

כבר קרוב לחצי מאה מוכנים הימין והשמאל לשלם מחיר כבד לחרדים רק כדי להימנע מהצורך ליישב את חילוקי הדעות ביניהם באשר לעתיד השטחים הכבושים ותושביהם. כתוצאה מכך, שני הצדדים היו מוכנים למשכן את עתידה של ישראל עבור כוח פוליטי בהווה.

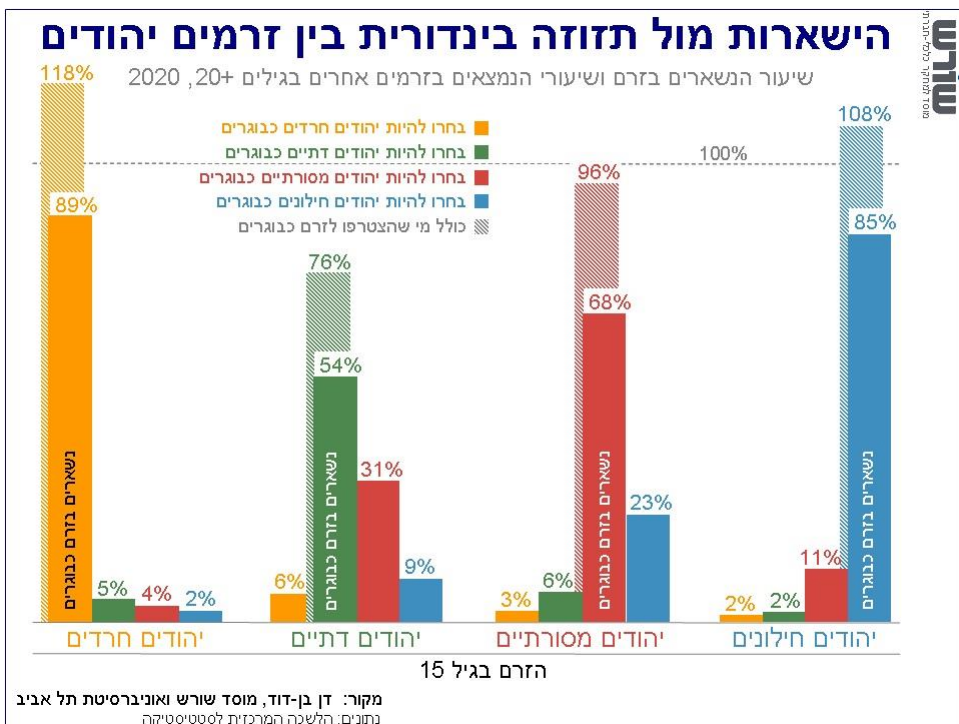
חוסר הנכונות להתמודד עם ההשלכות של משכון העתיד התבססה לכאורה על הנחה – שניזונה מעדויות אנקדוטליות וחלקיות מאוד – שככל שהאוכלוסיה החרדית תגדל ותיחשף לחברה המודרנית, חלק הולך וגדל בה יחליט לעבוד וללמוד את הדרוש לחברה מודרנית.

הבעיה בחברה מודרנית המופגזת במידע חלקי היא שרבים נוטים לקחת אנקדוטות התומכות במה שהם מאמינים שיתרחש, והופכים אותן לנרטיבים שלמים. אולם, כאשר בוחנים רק חלקים נבחרים מהתמונה המלאה, נוטים לראות תיאור לא מדויק ואף מטעה של המציאות.

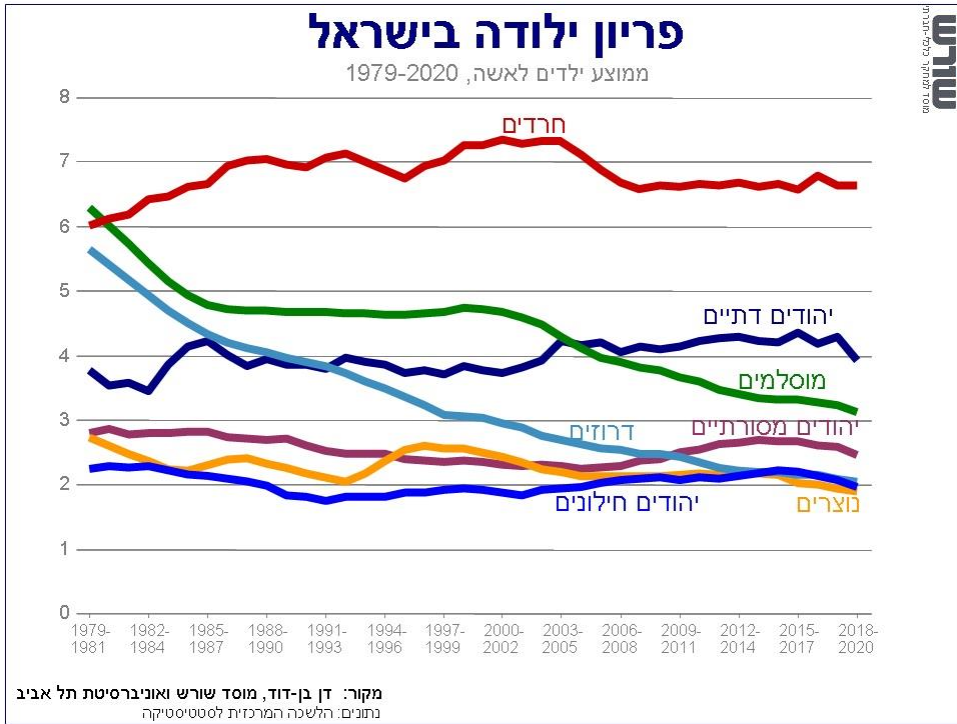

בניגוד להנחות של רבים, חלקם של החרדים שנותרו בזרם החרדי בו גדלו אינו נמוך ואינו יורד. למעשה, בדיוק ההפך הוא הנכון. שיעורי ההישארות בקרב החרדים הם הגבוהים ביותר מבין כלל הזרמים היהודיים בישראל, והם יציבים מאוד – אפילו עולים מעט בעשור וחצי האחרונים.

כשלוסקחים בחשבון להיכן הגיעו המבוגרים שעזבו את זרמי ילדותם, מתברר כי האוכלוסיה החרדית הבוגרת גדולה ב-18% מכל אלו שגדלו כחרדים.

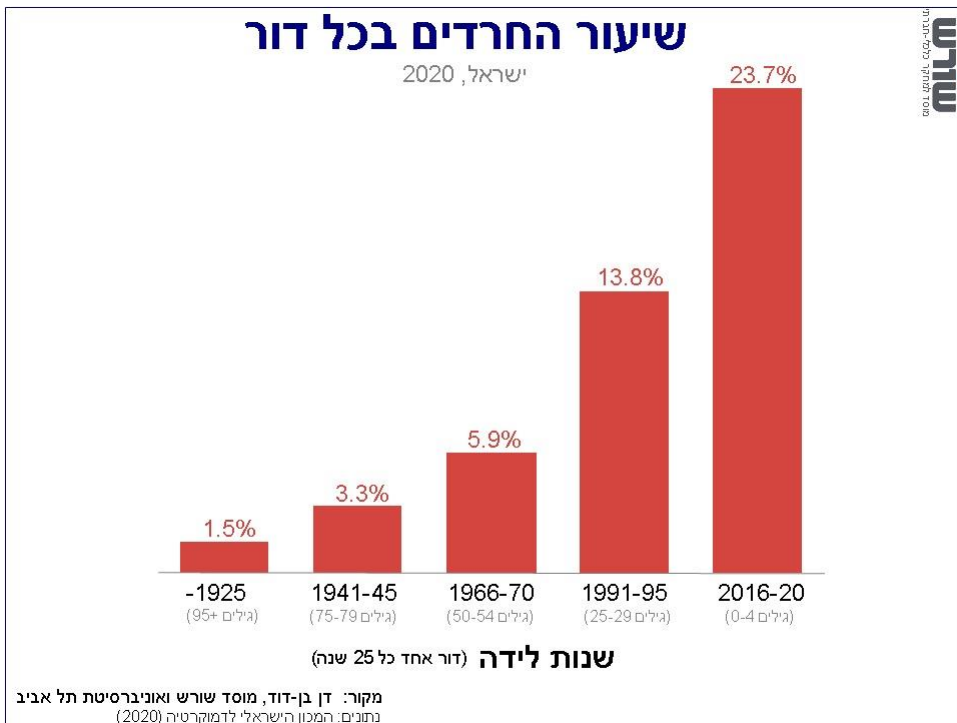

עם זאת, נתונים אלה אינם מספרים את הסיפור המלא לגבי הכיוון אליו פונה האוכלוסיה היהודית בישראל, משום שהם אינם לוקחים בחשבון את פריון הילודה של החרדים. לא רק שמספר זניח של חרדים עוזבים את הזרם שבו גדלו, גם פריון הילודה שלהם

הינו יותר מפי שלושה מפריון הילודה של היהודים החילוניים בישראל. בנוסף, בניגוד לדעות רווחות רבות, פריון הילודה של החרדים אינו יורד. הוא קבוע ברמה של עולם שלישי (6.6 ילדים בממוצע לאישה חרדית) במהלך העשור וחצי האחרונים.

המשמעות של שילוב כל שלוש הנקודות הנ"ל היא שחלקם של החרדים באוכלוסיית ישראל מכפיל את עצמו בכל 25 שנה (כלומר בכל דור), מ-1.5% מכלל בני 95 ומעלה, דרך 3.3% בקרב אנשים בגילי שבעים הגבוהים, 5.9% בקרב בני שנות החמישים הנמוכות, 13.8% בקרב בני העשרים ו-23.7% עבור תינוקות ופעוטות. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה צופה כי בעוד ארבעה עשורים בלבד, מחצית מילדי ישראל בגילאי 0-14 יהיו חרדים.

במילים אחרות, חלקם של החרדים הבוגרים באוכלוסיית ישראל נמוך יחסית כבר שנים רבות. כתוצאה מכך, רבים מרגישים שאין כאן באמת בעיה, ושי"נטפל בזה כשנצטרך". אבל גידול האוכלוסייה החרדית משקף פונקציה אקספוננציאלית, וכך בדיוק פועלות פונקציות כאלה. במשך תקופה ארוכה מאוד,

הבעיה נראתה מינורית ובשליטה, מה שגרם להרדמה כללית בקרב אלו שאינם מבינים את ההבדל בין פונקציה ליניארית לאקספוננציאלית.

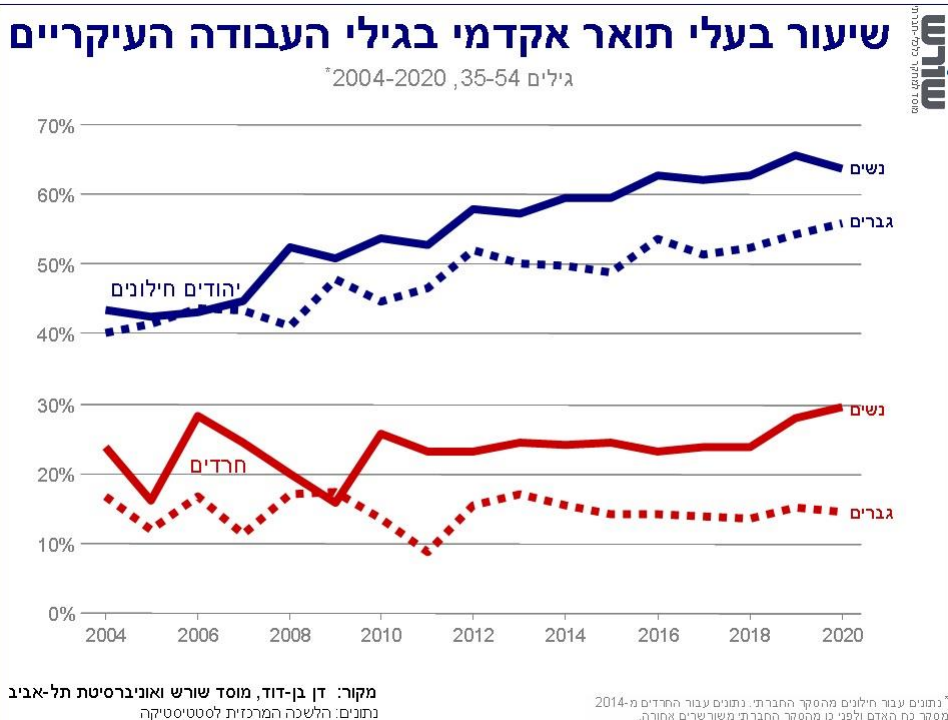
כדי להמחיש נקודה זו, נניח שרק אלפית מיליליטר (0.001 מיליליטר) מים מוכנסת לבקבוק של ליטר אחד (1,000 מיליליטר), ובכל תקופה מוכפלת כמות המים בבקבוק. כמה תקופות יעברו עד שהבקבוק יתמלא? במילים אחרות, כמה תקופות יידרשו עד שהכמות הראשונה תגדל פי מיליון?

לוקח 10 תקופות להגיע רק לחצי מיליליטר. אבל נדרשות רק 5 תקופות נוספות כדי להגיע ל-16 מיליליטר. בעוד 5 תקופות, חצי מהבקבוק מלא – ולוקח רק עוד תקופה אחת כדי לשחזר את מה שנעשה בכל 20 התקופות הקודמות כדי למלא את החצי השני של הבקבוק.

בעשורים הראשונים של ישראל, כשמספר החרדים הבוגרים היה נמוך ונראה כי הוא משתנה באיטיות, החברה הישראלית העדיפה להתמקד בנושאים שנראו דחופים יותר, תוך חיפוש פיסות מידע מרגיעות שחיזקו את הנורמה המאוד ישראלית ש"יהיה בסדר". כך, רבים לא הרגישו צורך לפתוח חזית מול ההנהגה החרדית ולדרוש שילדיהם ילמדו לימודי ליבה כפי שנדרש בכל מדינה מפותחת אחרת. במקום זאת, העדיפו להסתמך על תחושות הבטן הרווחות שחרדים מבוגרים יכולים להתגבר על כך שלא למדו לימודי ליבה בילדותם. אמונה זו מושתתת לכאורה על הגידול במספר החרדים היוצאים למסלול אקדמי, למרות רמת החינוך הבסיסית הנמוכה מאוד שקיבלו בילדותם.

אך מה שחשוב הוא לא המספר ההולך וגדל של אנשים הפונים למסלול אקדמי, מתוך אוכלוסיה שגדלה בעצמה במהירות רבה, אלא מה שחשוב הוא כמה מהם מצליחים לשרוד את המסלול ולזכות בסופו

לתואר אקדמי. על פי נתוני משרד מבקר המדינה, למעלה ממחצית מהנשים (53%) ולמעלה משלושה רבעים מהגברים (76%) נושרים מהמסלול הכולל מכינה קדם אקדמית ולימודים אקדמיים לאחר מכן – זאת למרות שמרביתם נושרים ממוסדות אקדמיים ברמה נמוכה מאוד. בניגוד לפנטזיות של ישראלים רבים, לא חל כל שינוי בשיעור

החרדים עם תואר אקדמי בשני העשורים האחרונים (מלבד עלייה קטנה בקרב נשים חרדיות בשנתיים האחרונות).

כמו מילוי הבקבוק במים, התקופה מאז ישראל קיבלה עצמאות ועד תחילת המילניום דומה ל-10 התקופות הראשונות במילוי הבקבוק (כלומר, מחצית מהתקופות הנדרשות). 20 השנים האחרונות של ישראל דומות יותר לחמש התקופות הבאות במילוי הבקבוק – כאשר אנשים מתחילים לזהות את הבעיה, אך עדיין חושבים שיש זמן לטפל בה. אולם כאשר הנושא אינו מטופל בזמן שעדיין ניתן לעשות זאת, הבקבוק מתחיל להתמלא בקצב הולך וגובר, עד שהוא מתפוצץ כשאנו יכול להכיל עוד את מה שבתוכו.

ישראל שועטת קדימה לעבר עתיד שאינו בר קיימא בעליל. חלק גדול מהסיבה לכך הוא אוכלוסיה חרדית הצומחת בקצב אקספוננציאלי, חברה שמרביתה בעלת כוונות טובות המובלת על ידי ציניקנים ואופורטוניסטים – ובמקרה של הנהגת ש"ס, עברייני סדרתי שהורשע בשחיתות – המונעים מקהילתם כל חשיפה לידע שתאפשר לה לחיות ולחשוב ללא תלות בתכתיבי מנהיגיהם. כאשר זו הופך לסוגיה קיומית עבור ישראל כולה, יש צורך לומר "עד כאן".

כל מדינה מפותחת – כולל ישראל – מחייבת את כל ילדיה ללכת לבית הספר. מכיוון שאלו זכויות מולדות שיש לכל הילדים על מנת להגדיל את הזדמנויות שיהיו להם בעתיד, אף מדינה לא שואלת הורים אם זה עולה בקנה אחד עם אמונתם. באופן דומה, כל מדינה המפותחת – למעט ישראל – דורשת שזה יהיה חינוך ממשי על ידי הנחלת לימודי ליבה שכל ילד חייב ללמוד.

הגיעה העת שישראל תצטרף למשפחת המדינות המפותחות בהקשר זה. קבלת תכנית ליבה מלאה תאפשר לחרדים לבחור כל אורח חיים שירצו. היא תעניק להם את הכלים הנדרשים לפרנס את עצמם באופן עצמאי ולקבל החלטות עצמאיות הנוגעות לפיריון ילודה – החלטות שרק הם יהיו האחראים להן אחר כך. הפחתה ניכרת בתמיכות שהגיעו אל החרדים באופן לא פרופורציונלי תסייע לחדד את המיקוד עבור כל מי שזקוק לתזכורת על חשיבותה של השכלה טובה וקבלת החלטות ביחס למספר הילדים שהם יכולים לפרנס.